Цивільне право і цивільний процес

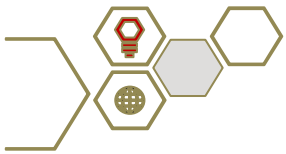
УДК 278.17(094)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21222754>**Керівний документ Британських річних зборів Релігійного товариства
Друзів (Квакерів) у світлі історії церкви та порівняльного права****Шеляженко Юрій Вадимович,**

доктор філософії у галузі права, Директор Приватної наукової установи
“Інститут миру і права”, Фортечний тупик 9-82, м. Київ, 01042, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-3101-3878>

Прийнято: 22.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: Метою дослідження є аналіз керівного документу Британських річних зборів Релігійного товариства Друзів (Квакерів) та визначення його елементів, які можуть бути корисними для включення в установчі документи українських релігійних організацій квакерів. Для цього застосовувалися методи правової герменевтики, порівняльного правознавства та партисипативного дослідження. В результаті дослідження виявлено, що вказаний керівний документ складається із визначень і 19-ти статей, вимагає колективного прийняття рішень на зборах та в комітетах, передбачає управління Британськими річними зборами на основі внутрішнього віросповідного документа – книги християнської дисципліни “Віра і практика Квакерів”, застосування квакерського ділового методу у процесі прийняття рішень, для якого характерна відсутність ієрархічності та формальностей, що розділяють людей, таких, як голосування, і особлива роль клерків, що записують відчуття зборів для досягнення загальної згоди, а також спрямування діяльності і ресурсів організації на підтримку церкви, віри і зборів віруючих, просування квакерства

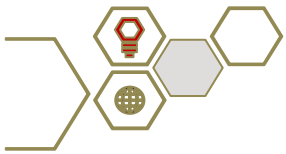
та дієвого свідчення, підвищення обізнаності та поглиблення розуміння основ квакерської віри і практики, таких як духовність, мир і права людини, всередині та поза межами церкви. Це дозволяє зробити висновок, що керівний документ є прикладом знаходження балансу між виконанням вимог законодавства та утвердженням квакерської ідентичності, дотриманням віри і практики квакерів. Враховуючи добрий приклад керівного документу Британських річних зборів, доцільно було б так само інкорпорувати квакерські структури і ролі (збори, комітети, клерків, тощо), діловий метод та книгу дисципліни (наприклад, “Поради і питання Релігійного товариства Друзів (Квакерів) в Україні”) при розробці статутів українських релігійних організацій квакерів, наскільки це дозволяє Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації”. З огляду на пацифістське віровчення квакерів та приписи частини четвертої статті 35 і частини шостої статті 55 Конституції України вбачається доцільним в установчих документах українських квакерських релігійних організацій визначати в якості одного з напрямків діяльності захист права на сумління відмову та заміну виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою.

Ключові слова: установчі документи релігійних організацій, християнство, квакерство, квакерський діловий метод, книга дисципліни.

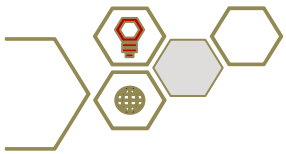
Governing Document of the Britain Yearly Meeting of the Religious Society of Friends (Quakers) in the light of church history and comparative law

Yurii Sheliashenko,

Ph.D. (Jurisprudence), Director of the Private Scientific Organization "Institute of Peace and Law", Fortechny b.a. 9-82, Kyiv, 01042, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-3101-3878>

Abstract: This article analyzes the governing document of Britain Yearly Meeting of the Religious Society of Friends (Quakers) and identifies its elements that could be useful for inclusion in the governing documents of Ukrainian Quaker religious organizations. For this purpose, methods of legal hermeneutics, comparative law, and participatory research were applied. As a result of the study, it was found that the governing document consists of definitions and 19 articles, requires collective decision-making at meetings and in committees, and provides for the management of Britain Yearly Meeting based on an internal confessional document – Quaker faith & practice, the book of Christian discipline. It also involves the application of the Quaker business method in the decision-making process, which is characterized by the absence of hierarchy and formalities that divide people, such as voting, and the special role of clerks who record the sense of the meeting to reach general unity and agreement. Furthermore, it directs the organization's activities and resources toward supporting the church, faith, and meetings for worship, promoting Quakerism and active witness, and raising awareness and deepening understanding of the fundamentals of Quaker faith and practice – such as spirituality, peace, and human rights – both within and outside the church. This allows for the conclusion that the governing document serves as an example of finding a balance between complying with legal requirements and affirming Quaker identity, adherence to Quaker faith and practice. Considering the good example of the governing document of Britain Yearly Meeting, it would be equally advisable to incorporate Quaker structures and roles (meetings, committees, clerks, etc.), the business method, and a book of discipline (for instance, Advices and Queries of the Religious Society of Friends (Quakers) in Ukraine) when developing the statutes of Ukrainian Quaker religious organizations, to the extent permitted by the Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations." Given the pacifist doctrine of Quakers and the provisions of Article 35 (4) and Article 55 (6) of the Constitution of Ukraine, it seems appropriate to define the protection of the right to conscientious objection and the substitution of military duty with alternative (non-

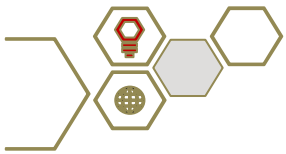
military) service as one of the areas of activity in the bylaws of Ukrainian Quaker religious organizations.

Keywords: registration documents of religious organizations, Christianity, Quakerism, Quaker business method, book of discipline.

Постановка проблеми. Для вивчення досвіду юридичного оформлення діяльності квакерських релігійних організацій у правовій системі Великої Британії та його врахування при створенні та розвитку подібних організацій в Україні необхідно здійснити аналіз установчих документів ключової з таких організацій, а саме, Британських річних зборів Релігійного товариства Друзів (Квакерів), приділяючи особливу увагу порівняльно-правовому питанню, як елементи квакерських цінностей та етосу були включені до установчих документів і наскільки можливо та доцільно включити подібні новели щодо релігійної ідентичності до установчих документів українських квакерських релігійних організацій.

Вказана проблематика вивчається в рамках виконання науково-дослідної роботи “Дослідження і розробка установчих документів організацій Релігійного товариства Друзів (Квакерів) із застосуванням сучасних інформаційних технологій” (Державний реєстраційний номер: 0125U003640).

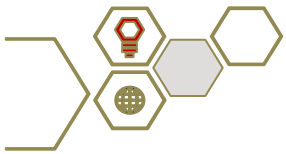
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання установчих документів релігійних організацій загалом і квакерських організацій зокрема досі привертало увагу дослідників як один із аспектів інших дослідницьких проблем. Вивчаючи правове регулювання релігійних організацій з урахуванням певного досвіду Республіки Польща, Італії, Бельгії та Великої Британії, В. Давидова, П. Федосєєв та А. Овчатова-Редько вказали, що релігійні організації утворюються для реалізації релігійних прав і потреб громадян і діють відповідно до власної інституційної структури, яка може бути визначена, зокрема, статутом [1]. Професор Коул Дарем (Cole Durham), засновник Міжнародного центру досліджень права та релігії (ICLRS) та один із провідних світових експертів з

питань релігійної свободи, зазначає, що практично всі країни з сучасними правовими системами мають законодавство, яким регулюється створення, діяльність та ліквідація релігійних організацій; він наголошує, що відповідно до міжнародних стандартів прав людини при розгляді реєстраційних документів держава не може претендувати на регулювання внутрішніх релігійних питань, і законодавство щодо регулювання діяльності релігійних організацій, в тому числі в аспекті вимог до реєстраційних документів, має бути достатньо чітким, щоб не допускати свавілля чиновників [2]. Автором цієї статті вивчалися установчі документи квакерських організацій в Україні та робився висновок, що вітчизняним релігійним громадам квакерів «ліберального» напрямку доцільно було б визначати в установчих документах організаційну структуру, близьку до Британських річних зборів або їх складових місцевих зборів [3]. Керівні документи Британських річних зборів та їх складових місцевих зборів були предметом вивчення у дослідженнях Джона Шайнборна (John Shinebourne) [4], Пенелопи Каммінс (Penelope Cummins), Френка Кранмера (Frank Cranmer) [5] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вказані дослідники не вивчали керівний документ Британських річних зборів з точки зору виявлення елементів, які можуть бути корисними для реєстрації квакерських організацій в інших країнах, зокрема в Україні. Відповідне порівняльно-правове питання, таким чином, залишається невирішеним і потребує додаткового дослідження.

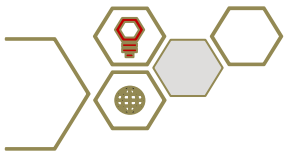
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є дослідити керівний документ Британських річних зборів з урахуванням контексту церковної та правової історії і, беручи до уваги спільні та відмінні риси правових систем та квакерства у Великій Британії та в Україні, надати пропозиції щодо вітчизняного застосування кращого зарубіжного досвіду. Завдання статті полягають в тому, щоб описати зміст керівного документу, пояснити його зв'язок із устроєм і діяльністю церкви та правовою системою Великої Британії

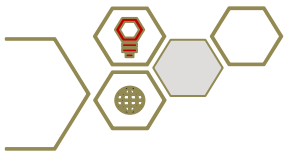
сьогодні та у минулому, а також визначити елементи керівного документу, які можуть бути корисними при розробці установчих документів квакерських організацій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Релігійне товариство Друзів (Квакерів), англійською Religious Society of Friends (Quakers), є історичною децентралізованою пацифістською церквою, яка була заснована у 17 столітті мандрівним проповідником Джорджем Фоксом і на сьогоднішній день має молитовні збори чи групи у багатьох країнах світу, включаючи Україну, де Релігійна організація “Релігійна громада Квакерів: Збори Друзів України” утворена без повідомлення державних органів і діє без статусу юридичної особи на підставі ст. 35 Конституції України [6], ч. 9 ст. 8 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” [7] та ст. 1130 Цивільного кодексу України [8]. На молитовних зборах у справах релігійної громади 31 серпня 2025 року Збори Друзів України вирішили звернутися до Інституту миру і права з проханням дослідити існуючі установчі документи квакерських організацій та підготувати проект статуту для державної реєстрації. У зв'язку з цим у першу чергу дослідницький інтерес викликають установчі документи Британських річних зборів Релігійного товариства Друзів (Квакерів), вони ж Квакери у Британії (Quakers in Britain), оскільки історично саме Квакери у Британії є першою церквою, віровчення та устрій якої тією чи іншою мірою є зразком для інших незалежних квакерських церков, попри різноманіття напрямків, які виникли у квакерстві за чотири століття після його виникнення. Хоча квакерські спільноти та правові системи України і Великої Британії мають суттєві відмінності, які мають враховуватися при розробці установчих документів з національною специфікою, дослідження установчих документів Британських річних зборів (Britain Yearly Meeting; BYM) є корисним для виявлення тих елементів, які можуть бути впроваджені в українському контексті.

Велику частину своєї історії Британські річні збори і їхній попередник, Лондонські річні збори, були суто духовною спільнотою віруючих, яка не мала

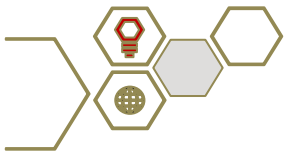
державної реєстрації і статусу юридичної особи. Ранніх Квakerів часто карали за критику державної Церкви Англії та відмову скласти присяги і платити десятину; Джордж Фокс неодноразово зазнавав ув'язнення та побиття через його радикальні проповіді. Однак відданість квakerів свідченню правди та їх радикальна чесність у ділових справах приносила церкві популярність та успіхи в бізнесі. Як зазначає П. Данделіон, квakerи зіграли значну роль у зародженні капіталізму та індустріального суспільства, розвитку комерції і банківської справи [9]. В результаті поширення квakerства, успішного ненасильницького спротиву державному примусу та налагодження церковно-державного діалогу у 1695 році Парламент Англії прийняв Закон про Квakerів (Quakers Act), замінивши обов'язок із складання присяги (oath) обов'язком формального підтвердження (affirmation) у визначених законом випадках, зокрема, для вступу на державну службу та у судочинстві. Майном церкви піклувалися довірені особи, що у 17 столітті потребувало особливої обережності та компетентності через переслідування та конфіскації на користь корони. У 18 столітті, коли державна політика стала більш толерантною до квakerства, почався розквіт благодійної діяльності Друзів. Хоча церква як така не була юридичною особою, квakerи-філантропи створювали освітні та медичні установи і займалися соціальною роботою для подолання безробіття, бездомності, бідності та жорстокого ставлення до певних верств населення. Ці установи були корпораціями і реєструвалися як благодійні організації після створення державної Комісії з благодійності (Charity Commission) у 1853 році. Для управління нерухомим майном церкви, в тому числі Будинком Друзів (Friends House) в Лондоні, де проводяться щорічні збори Квakerів у Британії, у 1923 році було створено благодійну організацію Friends Trusts Limited. П. Фуртадо пише, що протягом століть існування церкви квakerи невтомно працювали заради миру і соціальної справедливості у всьому світі, досягли великих успіхів у боротьбі з рабством, розвивали альтернативну невійськову службу під час двох світових воєн, у 1947 році квakerські благодійні організації American Friends Service

Committee (США) та Friends Service Council (Велика Британія) були нагороджені Нобелівською премією миру, у післявоєнний час квакери співпрацювали з Організацією Об'єднаних Націй і долучилися до створення та діяльності міжнародних, неурядових та благодійних організацій, прагнучи подолати бідність, покласти край війнам та іншим насильницьким конфліктам по всьому світу, допомагаючи тим, чиє життя затьмарене насильством [10].

Британські річні збори зареєстровані як благодійна організація з 2009 року на підставі керівного документа (governing document), прийнятого Річними Зборами у 2006 році із подальшими змінами у 2006, 2008, 2014, 2021 та 2026 роках. Як правило, зміни затверджувалися Річними Зборами, хоча перші дві поправки у 2006 та 2008 роках вносилися Зборами зі Страждань (Meeting for Sufferings), історичним представницьким органом Релігійного товариства Друзів, який виконував керівні функції між щорічними зборами; його назва пояснюється тим, що у часи ранніх Друзів представники місцевих зборів збиралися, щоб занотовувати хроніки репресій і спільними зусиллями долати виклики, в тому числі допомагати братам і сестрам по вірі, оскаржувати утиски, готувати колективні звернення (петиції). Автор був присутній онлайн на обговоренні змін до керівного документа та Річних Зборах 2 травня 2026 року, де церква остаточно припинила Збори зі Страждань, функції яких були покладені на триваючі Річні Збори (Continuing Yearly Meeting).

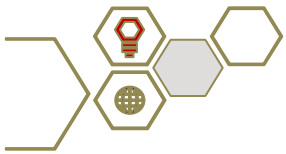
Керівний документ Британських річних зборів у редакції 2026 року [11] складається із визначень та 19-ти статей. Визначення даються поняттям: Релігійного товариства Друзів (Квакерів) у Британії; Британських річних зборів; сесії річних зборів; складових зборів з церковних справ (окружних та місцевих зборів); книги дисципліни; а також термінам "учасник", "присутній" і "Друг". Назви статей є наступними: (1) керівний документ; (2) назва; (3) мета; (4) використання доходів та майна; (5) внесення змін; (6) порядок проведення ділових зборів; (7) членство; (8) збори у справах церкви; (9) оголошення про збори; (10) клерки; (11) довірені особи - trustees; (12) вимоги до довірених осіб,

їх дискваліфікація і виключення; (13) збори довірених осіб; (14) кошти і майно Британських річних зборів; (15) заборона отримання особистої вигоди довіреними особами; (16) делегація повноважень довірених осіб; (17) ремонти і страхування будівель; (18) річний звіт та баланс; (19) питання державної реєстрації.

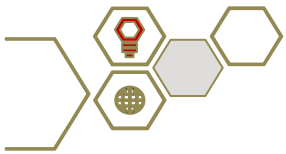
У першій статті керівного документа йдеться, що Британські річні збори мають управлятися і керуватися відповідно до приписів цього керівного документа, а також відповідно до книги дисципліни, де зазначені більш детальні приписи.

Книга дисципліни, на цей час Quaker faith & practice [12], але назва може змінитися на Our Quaker Way після закінчення її перегляду – це збірка записів віри і практики Квакерів у Британії, що складається переважно із відомих цитат Друзів та визначень ділових молитовних зборів – є своєрідною духовною конституцією церкви, яка не підлягає державній реєстрації. Аналогічно, ч. 6 ст. 12 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" передбачає, що документи, які визначають віросповідну діяльність, вирішують інші внутрішні питання релігійної організації, не підлягають реєстрації в державних органах. Таким чином, не підлягає державній реєстрації в Україні короткий аналог британської книги дисципліни, "Поради і питання Релігійного товариства Друзів (Квакерів) в Україні", схвалені Релігійною організацією «Релігійна громада Квакерів: Збори Друзів України» на молитовних зборах з увагою до справ релігійної громади 6 квітня 2025 року [13]. Українська книга дисципліни вже включає цитати з книг Британських річних зборів, поряд з іншими квакерськими джерелами. Спільними для обох є поради і питання про мирне свідчення: "Ми покликані жити «у чесноті такого життя і сили, що прибирає геть причини і приводи для всіх війн». Чи підтримуєте ви сумлінно наше свідчення про те, що війна та підготовка до війни несумісні з духом Христа? Шукайте все, що у вашому власному способі життя може містити зерна війни. Впевнено відстоюйте наше свідчення, навіть коли інші вчиняють або готуються вчинити акти

наси́льства, але завжди пам'ятайте, що вони також є дітьми Бога". Що стосується сумлінної відмови від військової служби, - право людини, яке квакери цінують, практикують і захищають, як одна з історичних мирних церков [14], - британська книга дисципліни містить три історії сумлінних відмовників, тоді як українська містить цитату із запису про утворення Зборів Друзів України: "Ми можемо досягти справедливості та миру без насильства та перемогти зло добром (до Римлян 12:21). Нас надихає Нагірна проповідь, євангельські заповіді Христа про досконалу універсальну любов до всіх і кожної особи, про відмову вбивати чи навіть гніватися (від Матвія 5: 21-26, 43-48). Ми любимо Мирне Свідчення і готові відстоювати його так само сміливо, як його відстоювали раніше дванадцять Квакерів у 1660 році, Джордж Фокс у 1651 році, ранньохристиянський мученик Максиміліан Тебеський та багато інших добрих людей."

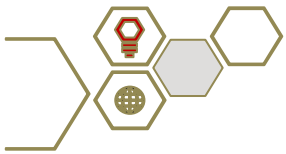
Пенелопа Каммінс у статті "Після закону про благодійні організації: управління і прийняття рішень у Британських річних зборах Релігійного товариства Друзів (Квакерів)" пише, що запровадження керівного органу у складі невеликої кількості довірених осіб, які несуть стратегічну відповідальність за управління діяльністю релігійної організації на національному рівні, було проявом секуляризації шляхом поступок зовнішнім вимогам з боку держави [15]. Роль довірених осіб за законом Сполученого Королівства про благодійні організації полягає в тому, щоб бути своєрідними директорами (радою директорів) організації. Вимоги держави щодо наявності у організації невеликого керівного колегіального органу контрастує з усталеною практикою залученості всіх Друзів до прийняття рішень всією громадою, яка ґрунтується на глибоко вкоріненому віровченні про рівність перед Богом, здатність кожного Друга Христа (Я вже більше не буду рабами вас звати... А вас назвав друзями Я – від Івана 15:15) безпосередньо спілкуватися з Господом і пряме божественне керівництво в житті людини та громади через совість і внутрішнє світло віри, "те, що від Бога в кожній особі" (І сказав Бог: "Створімо

людину за образом Нашим, за подобою Нашою..." – Буття 1:26). Якщо у організації є директори, "начальство", це схоже на церковну ієрархію, яку квакери вважають неприйнятною, слідуючи прикладу Джорджа Фокса, який наголошував на рівності усіх людей перед Богом.

Проблема із ризиком секуляризації і призначення на вимогу держави директорів над віруючими, які протягом століть не сприймають ніякого керівництва, крім небесного, вирішується у керівному документі шляхом встановлення вимог до довірених осіб слідувати приписам книги дисципліни, а також шляхом делегування повноважень довірених осіб у комітети, які є усталеною формою виконання молитовними зборами різних практичних функцій, включаючи управлінські. Наприклад, комітет планування порядку денного готує проєкти рішень для зборів, а номінаційний комітет пропонує зборам осіб, які можуть служити зборам, виконуючи ролі у церкві (про виконання ролей або функцій замість "посад" кажуть, щоб підкреслити відмінність цього управлінського підходу від командно-розпорядчого керівництва у ієрархічних церквах і релігійних організаціях). Особливе духовне та адміністративне значення у квакерському діловому методі має роль клерків.

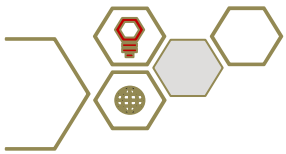
Стаття 6 керівного документу присвячена порядку проведення ділових зборів: "Збори з церковних справ, на яких Товариство вирішує ділові питання, є молитовними зібраннями, в основі яких лежить тиша. Вони проводяться в очікуванні того, що Боже керівництво можна розпізнати, якщо члени Товариства щиро слухають разом і одне одного. Єдність, якої прагнуть, залежить від готовності кожного шукати істину у висловлюваннях інших. На зборах немає голосування, оскільки Товариство вважає, що це підкреслило б розбіжності між різними поглядами та завадило б процесу пошуку правильного шляху вперед – волі Божої, вираженої у загальній згоді про відчуття зборів. Детальніші приписи щодо порядку проведення ділових зборів і квакерського ділового методу вказані у Книзі Дисципліни. Клерк зборів несе остаточну відповідальність за підготовку питань порядку денного, проведення зборів та складання запису (протоколу).

Запис складається клерком під час проведення зборів, проте остаточне рішення щодо того, чи відображає запис загальну згоду про відчуття зборів, залишається за самими зборами, а не за клерком". Слід зазначити, що посилання на Книгу Дисципліни було включено у цю статтю у 2026 році, чим було посилено ствердження квакерської ідентичності, навіть без цього характерне для ранніх версій цієї статті. Нова редакція статті зайвий раз демонструє прагнення уникнути нав'язуваної державою секуляризації управління церквою та залишатися вірними кореням своєї віри і практики. Формулювання та юридична техніка, використані з цією метою Британськими Річними Зборами, можуть виявитися корисними для того ж Зборам Друзів України та іншим вітчизняним релігійним громадам квакерів.

Стаття 4 передбачає, що кошти та майно організації мають витратитися на підтримку церкви і віри, підтримку зборів, просування квакерства та дієвого свідчення; ці чотири напрямки деталізовані у статті. Наприклад, кажучи про просування квакерства, керівний документ уточнює, що йдеться про підвищення обізнаності та поглиблення розуміння основ квакерської віри і практики, таких як духовність, мир і права людини, всередині та поза межами церкви (Релігійного товариства Друзів). Відповідні положення також можуть бути враховані при розробці статутів українських квакерських організацій.

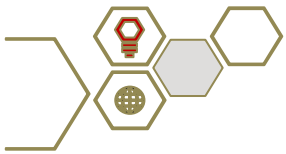
Висновки. Таким чином, історична еволюція установчих документів Британських річних зборів Релігійного товариства Друзів (Квакерів) є свідченням послідовного збереження квакерами своїх духовних коренів і утвердження власної ідентичності у самоорганізації та статутних документах, знаходження балансу між державним регулюванням та збереженням ідентичності, забезпечення синергії приписів законодавства і принципів віри із застосуванням юридичної техніки гнучкого регулювання, корпоративного дизайну, запобігання конфліктам, імплементації релігійних цінностей і практик у формальній організаційній структурі.

Керівний документ Британських річних зборів Релігійного товариства Друзів (Квакерів), що сформувався у 2006-2026 роках, є результатом квакерського підходу до реагування на регуляторну політику держави. У останній на даний час редакції він складається із визначень і 19-ти статей, вимагає колективного прийняття рішень на зборах та в комітетах, передбачає управління Британськими річними зборами на основі внутрішнього віросповідного документа – книги християнської дисципліни “Віра і практика Квакерів”, застосування квакерського ділового методу у процесі прийняття рішень, для якого характерна відсутність ієрархічності та формальностей, що розділяють людей, таких, як голосування, і особлива роль клерків, що записують відчуття зборів для досягнення загальної згоди, а також спрямування діяльності і ресурсів організації на підтримку церкви, віри і зборів віруючих, просування квакерства та дієвого свідчення, підвищення обізнаності та поглиблення розуміння основ квакерської віри і практики, таких як духовність, мир і права людини, всередині та поза межами церкви.

Для подальшого дослідження обраної проблематики корисно було б вивчити також установчі документи інших річних зборів світу та їх складових зборів і молитовних груп, коли такі мають установчі документи, а також квакерських організацій: Всесвітнього консультативного комітету Друзів (FWCC) і його Секції Європи та Близького Сходу (EMES), Квакерського офісу при ООН (QUNO), Квакерської ради з Європейських справ (QCEA), теологічних навчальних центрів Woodbrooke і Pendle Hill та інших.

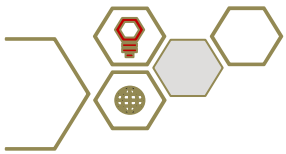
Вимоги до статуту релігійної організації за законодавством України визначені статтею 12 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". Британський досвід може бути корисним для визначення, відповідно до вимог цієї статті, органів управління українських релігійних громад чи інших релігійних організацій квакерів, їхньої компетенції та порядку прийняття ними рішень. Доцільно було б визначити вищим керівним органом управління річні збори, які призначають клерків та учасників комітетів для

виконання управлінських функцій між зборами. Необхідно вказати, що річні збори та комітети приймають рішення відповідно до квакерського ділового методу, опис якого має бути наведено у статуті, а також керуються книгою дисципліни, наприклад, такою, як "Поради і питання Релігійного товариства Друзів (Квакерів) в Україні".

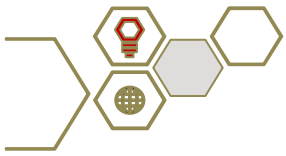
Квакерство є пацифістською релігією і однією із історичних світових мирних церков, тому релігійні організації квакерів неодмінно зіткнуться із необхідністю захищати право віруючих на сумлінну відмову та альтернативну невійськову службу відповідно до частини четвертої статті 35 Конституції України, статті 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статті 9 Європейської конвенції з прав людини. Оскільки за статтею 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, і це право не може бути обмежене навіть під час війни за статтею 64 Конституції України, вбачається доцільним визначати в установчих документах українських квакерських релігійних організацій, в якості одного з напрямків діяльності, захист права на сумлінну відмову та заміну виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою) службою.

Подяки. Автор дякує всім, хто підтримав квакерські та мирні студії в Приватній науковій установі "Інститут миру і права", зокрема, Секції Європи та Близького Сходу Світового Консультаційного Комітету Друзів (Europe and Middle East Section of the Friends World Consultative Committee; FWCC EMES), Інституту Миру (Mirovni inštitut; Любляна, Словенія), Райнеру Штілу (Rainer Stiehl), Маргарет Трейсі (Margaret Tracy) та іншим Друзям у Європі та Сполучених Штатах Америки. Я вдячний Артему Денисову і Вадиму Коржу за обговорення квакерських статутів, а також дякую усім Друзям України, молитовна підтримка яких допомагала мені виконувати дослідження.

Список використаних джерел

1. Давидова В.І., Федосєєв П.М., Овчатова-Редько А.О. Правове регулювання релігійних організацій: національний та зарубіжний підхід до гарантування релігійних свобод. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №3. С. 285-288. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/66>
2. Durham, W. C. (2007). Recognizing Religious Communities in Law. The Review of Faith & International Affairs, 5(3), 27–40. URL: <https://doi.org/10.1080/15570274.2007.9523299>
3. Шеляженко Ю. Організаційно-правові форми та установчі документи українських організацій, пов'язаних із світовою історичною мирною церквою квакерів. Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 83: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 11 – 12 червня 2026 р.). URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4433
4. Shinebourne, John Andrew (2024). An exploration of coherence, cohesion and confusion in the Religious Society of Friends (Quakers) in Britain. University of Birmingham. Ph.D. thesis. URL: <https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/14987/>
5. Cranmer, F. (2007). Quaker Governance and Charities Legislation. Ecclesiastical Law Journal, 9(2), 202–205. URL: <https://doi.org/10.1017/S0956618X07000373>
6. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Dandelion, P. (2008). The Quakers: A Very Short Introduction. Oxford University Press. 142 p.
10. Furtado, P., Quakers, London: Bloomsbury Publishing, 2013.

11. Britain Yearly Meeting Governing Document, amended on 2 May 2026.
URL: <https://quaker.org.uk/documents/governing-document-may-2026>
12. Quaker faith & practice. The book of Christian discipline of the Yearly Meeting of the Religious Society of Friends (Quakers) in Britain. Fifth edition. URL: <https://qfp.quaker.org.uk/>
13. Поради і питання Релігійного товариства Друзів (Квакерів) в Україні.
URL: <https://friends.org.ua/590>
14. Котилко Я. Альтернативна служба в США: правова інституціоналізація відмови від військової служби за переконаннями. Social Development and Security. 2026. № 1 (16). С. 49-69. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.1.4>
15. Cummins, P., (2019) “After the Charities’ Act: Governance and Decision-making in Britain Yearly Meeting of the Religious Society of Friends (Quakers)”, Quaker Studies 24(2), 299–318. URL: <https://doi.org/10.3828/quaker.2019.24.2.7>